

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری (تفکر خلاق و تفکر انتقادی) برای مقطع کارشناسی از نظر متخصصین برنامه ریزی درسی

مسعود یوسف زاده¹

چکیده:

این پژوهش با هدف ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری در مقطع کارشناسی انجام شده است این تحقیق از نوع تحقیقات زمینه ای است ، جامعه آماری آن متخصصین برنامه ریزی (54)، تعداد نمونه بر اساس جدول مورگان (48)، روش نمونه گیری تصادفی ساده و ابزار گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است.

شش سوال این تحقیق عبارتست: 1- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة شناختی توجه شود؟ 2- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة عاطفی توجه شود؟ 3- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام سازماندهی محتوا در بعد افقی توجه شود؟ 4- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام سازماندهی محتوا در بعد عمودی توجه شود؟ 5- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام روش‌های تدریس توجه شود؟ 6- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام ابزارهای ارزشیابی توجه شود؟

نتایج نشان داد که از نظر متخصصان برنامه ریزی درسی، در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری دانشجویان مقطع کارشناسی باید به اهداف شناختی (دانش، فهم، کاربرد، تجزیه، ترکیب و ارزشیابی)، عاطفی (توجه، پاسخ، ارزشگذاری، سازماندهی ارزشها و تبلور ارزشها در شخصیت)، سازماندهی افقی محتوا (موازی سازی رشته‌ها، بین رشته‌ای و فرارشته‌ای) سازماندهی عمودی محتوا (ساده به مشکل، کل به جزء، مارپچی، ساختار دانش، علاقه به دیسپلین‌ها، عینی به ذهنی و

---

¹ دانشگاه آزاد اسلامی ، واحد علوم و تحقیقات تهران، گروه علوم تربیتی، تهران، ایران.

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...
مسأله تا کشف)، روشهای تدریس (روش حل مسأله، گروهی، سخنرانی، پرسش و پاسخ، اکتشافی و نمایشی) و ابزارهای ارزشیابی (آزمونهای کتبی و شفاهی، گزارشهای مربوط به پروژه و طرح، مشاهده رفتار در کلاس، ارزشیابی گروهی و خود ارزشیابی) توجه شود.

کلید واژه:

تفکر خلاق، تفکر انتقادی، برنامه درسی، دانشگاه.

مقدمه:

تفکر موضوعی است که در میان مباحث فلسفی و روانشناسی سابقه‌ای طولانی دارد از زمان سقراط و افلاطون تا امروز تفکر و جنبه‌های مختلف آن به صورت‌های گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. تفکر از جمله موضوعات مهمی است که در دین اسلام، قرآن و احادیث بر روی آن تأکید زیادی شده است در آیات 18-17 سوره زمر می‌فرماید: پس بندگان مرا مژده ده، آنان که سخن را می‌شنوند و بهترین آن را پیروی می‌کنند اینانند کسانی که خداوند راهشان نموده است و ایشان خردمندان. در اهمیت و عظمت این قوه همین بس که امام صادق (ع) می‌فرماید: تفکر به عنوان حجت درونی و باطنی در مقابل حجت بیرونی پیامبران و انبیا تلقی می‌شود. (اصول کافی، جلد 1)
بنابراین یکی از توانایی‌های بارز انسان تفکر است. بعضی‌ها تفکر را پردازش اطلاعات، بهره‌گیری از ادراکات، مفاهیم، نمادها و تصاویر ذهنی تعریف کرده‌اند و برخی‌ها تفکر را عبارت از حل مشکلات، تصمیم‌گیری و ارائه واقعیت بیرونی معنی کردند و جان دیویی فکر را عبارت از درک روابط می‌داند. بنابراین تفکر زمانی حاصل می‌شود که فرد به مسأله و مشکل جدیدی روبرو شود یا مطلبی در ذهن فرد خطور کند. (اتکینسون ریتال و همکاران، 1369) صاحب‌نظران تعلیم و تربیت توجه به مقوله تفکر را در فرایند آموزش و پرورش ضروری می‌دانند ژان ژاک روسو معتقد است انباشتن

مغزها با اطلاعات و حقایق محض را اتلاف هزینه‌ها، ضایع نمودن استعدادها و تلف کردن وقت نسل جوان یک جامعه دانسته و اشاره می‌کند به جای انتقال اطلاعات به گسترش و تقویت قوای ذهنی پرداخته شود. (جانعلیزاده، چوبستی و همکاران 1387) آیزنر یکی از مهم‌ترین مسایل نظام‌های آموزشی فعلی را تأکید بر مهارت خواندن و نوشتن یاد کرده و از لحاظ تربیتی چنین مهارت‌هایی را فاقد فضیلت شمرده است. او برای اصلاح و بهبود چنین وضعیتی در نظام تعلیم و تربیت، تقویت خصیصه‌هایی همچون استقلال فکری، علاقه به درس و پرورش تفکر را توصیه می‌نماید. (شعبانی و مهر محمدی 1382) دیوید کمپ می‌گوید که فقط سواد خواندن، نوشتن و حساب کردن، مهارت‌های بنیادی نیستند بلکه مهارت‌های استدلالی و مهارت فکری نیز جز مهارت‌های بنیادی می‌باشند که در خصوص این مهارت‌ها جای هیچ بحثی وجود ندارد و هر انسانی در این جهان باید از مهارت‌ها و توانائی‌های بنیادی که وی را قادر می‌سازد به گونه‌ای معنی‌دار در جامعه‌ی جهانی و ملی مشارکت نماید، برخوردار گردد. (کرمخانی، 1387: 1179) به همین دلیل، متخصصان تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزان درسی به جای انتقال حقایق علمی، پرورش و تقویت روش‌ها و نگرش‌های علمی را توصیه می‌کنند و به جای کسب حقایق علمی باید به روش کسب حقایق علمی توجه کنند و به جای انباشت اطلاعات در ذهن، بیاموزند که چگونه شخصاً فکر کنند، تصمیم بگیرند و درباره‌ی امور مختلف قضاوت کنند. دانش‌آموزان در فرایند آموزش باید بتوانند ادراک حسی، فهم نظریات مختلف و تفکر انتقادی را تقویت کنند و رشد دهند. (شعبانی، 1379) بنابراین سیستم‌های آموزشی بویژه سیستم آموزش عالی بعنوان متولی امر آموزش و یادگیری در کشورها می‌توانند آموزش مهارت‌های فکری را در برنامه‌های درسی خود مورد توجه قرار دهند و با تدوین برنامه درسی مهارت فکری اقدامات لازم را برای آموزش آن فراهم کند

تفکر انتقادی تقریباً به معنای تفکر منطقی و اندیشمندانه است که برای تصمیم‌گیری روی انجام دادن چیزی یا باوری متمرکز است (آندولینا، 2002)

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...

بیشتر مواقع کلمه انتقادی، معنای ضمنی نقد کردن را به ذهن متبادر می‌کند که بعد منفی دارد. اگر تفکر انتقادی به این معنا استنباط شود تفکر انتقادی به منزله نوعی ارزیابی غیر سازنده نگریسته می‌شود در حالیکه تفکر انتقادی فرایندی تحلیلی است که می‌تواند به فرد کمک کند تا در جریان یک مساله روشی موثر و سازماندهی شده قرار گیرد و درباره آن مشکل کند. (والترن، 2000) تفکر انتقادی دارای مؤلفه‌های گوناگونی است که مهم‌ترین آنها شامل، تجزیه و تحلیل، استنباط، ارزشیابی، تبیین و خودتنظیمی می‌باشد.

انجمن فلاسفه آمریکا این مؤلفه ها را به صورت زیر تفسیر کرده است:

مؤلفه‌های تفکر انتقادی	تجزیه تحلیل	ارزشیابی	استنباط	تبیین	خود تنظیمی
توصیف	بررسی ایده‌ها، شناسایی و تجزیه تحلیل استدلالها	بررسی ادعاها، بررسی استدلالها	بررسی وقایع، تفکیک شرایط متفاوت، جمع بندی کردن	نتیجه‌گیری، قضاوت، بحث و استدلال	امتحان از خود، اصلاح خود

از تفکر انتقادی تعاریف متعددی ارائه شده است. چنس (1986) تفکر انتقادی را توانائی تجزیه و تحلیل اطلاعات، توانایی تصمیم گیری و سازماندهی نظرها، توانایی دفاع از عقاید، قدرت مقایسه و استنتاج، ارزیابی بحث و توانایی حل مساله می داند موره و همکار 1994 تفکر انتقادی تعیین هشیارانه و آگاهانه پذیرفتن رد کردن یا قضاوت معلق است. (اسلامی اکبر، 1382)

«فرایند خلاقیت و نوآوری از اندیشه تا عمل به سه مرحله بوجود آوردن اندیشه، پرورش و به کارگیری اندیشه تقسیم می‌شود «رزمالاکا» (2000) معتقد است که خلاقیت شامل فرایندی است که از سه مرحله "ساخت‌دهی، شناخت و تعریف مسئله؛ آمادگی و کسب داده‌های مرتبط با مسئله و ایده دهی و ارزیابی تشکیل گردیده است. اندیشمند دیگری معتقد است که فرایند خلاق یک سری از مراحل یا گام های راطی می کند که شامل شش مرحله :

- 1- شناسایی مسئله
- 2- گردآوری اطلاعات
- 3- تفکر خلاق
- 4- نهفتگی
- 5- اشراق
- 6- به کارگیری راه حل می باشد (آقایی و همکار، 1385، صص 27 و 28)

از سوی دانشمندان تعاریف متعددی از تفکر خلاق و خلاقیت مطرح گردیده است که برخی از آنها بدین قرار است: خلاقیت به معنای توانایی ترکیب ایده‌ها در یک روش منحصر به فرد یا ایجاد پیوستگی غیرمعمول بین ایده‌ها است. (رابینز^۱ و همکار، 2007) فرآیند خلاقیت حرکتی است به سمت ایجاد تغییر، بطوریکه با ایجاد تغییر همراه و همگام است در غیر این صورت با شکست مواجه است (ویویدها^۲، 2008) خلاقیت، توانایی تولید کاری است که اصیل و در عین حال مناسب و مفید باشد. (برک^۳، 2002) خلاقیت، خلق ایده‌های جدیدی است که مفید و کاربردی هستند (فرایدی، 1387، ص 124) خلاقیت عبارتست از شکل دادن به عناصر متداعی، به صورت ترکیبات تازه که با الزامات خاصی مطابق است. (بنی سی و همکار، 1387، ص 5). خلاقیت رایج فعالیت فکری و ذهنی معرفی می‌کند و در حقیقت خلاقیت محصول نهایی عمل است. (حنیفی و همکار 1387، ص 7) تفکر خلاق، تفکری است که بنحوی تشکیل شده که منجر به نتایج خلاق و تازه می‌شود پس ملاک نهایی خلاقیت، محصول یا بازده آن است. (یارمحمدیان، 1388، ص 72)

برنامه درسی «شامل کلیه تجربه‌ها، مطالعه‌ها، بحث، فعالیت‌های گروهی و فردی و سایر اعمالی است که شاگرد تحت سرپرستی و راهنمایی مدرسه انجام می‌دهد» (شریعتمداری، 1386: 3) تانروتانر برنامه درسی را بعنوان تجارب یادگیری برنامه ریزی شده، هدایت شده و نتایج یادگیری مورد نظر که با راهنمایی مدرسه تدوین می‌شود تا با بازسازی منطقی دانش و تجربه، رشد دائمی یادگیرنده در زمینه‌های اجتماعی و شخصی را فراهم کند تعریف کرده‌اند (کانلی^۴ و همکار، 2009، ص 15) «برنامه درسی فرایندی رسمی و غیررسمی است که از طریق آن، دانش آموز با نظارت مدرسه معلوماتی را

Robbins¹

Vividh²

Berk³

connelly and lantz⁴

کسب می‌کند و شیوه درک آنها را پیدا کرده، مهارت‌هایی را یاد می‌گیرد و نگرش و ارزش‌ها تغییر می‌دهد» (دال، 1996، ص 6)

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر درصدد طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری در مقطع کارشناسی از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی است تا بدین ترتیب گامی در جهت توجه به آموزش مهارت‌های فکری در برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی برای توانمندسازی دانشجویان جهت مقابله با مسائل و مشکلات زندگی برداشته شود.
سوالات تحقیق عبارتند از:

- 1- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة شناختی توجه شود؟
- 2- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة عاطفی توجه شود؟
- 3- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام سازماندهی محتوا در بعد افقی توجه شود؟
- 4- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام سازماندهی محتوا در بعد عمودی توجه شود؟
- 5- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام روشهای تدریس توجه شود؟
- 6- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام شیوه‌های ارزشیابی توجه شود؟

روش:

روش تحقیق به صورت زمینه‌ای است چون در تحقیق زمینه‌ای هدف محقق بیشتر توجه به نکات و عوامل مهم موضوع تحقیق و همچنین یکی از

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...
ویژگی‌های بارز این تحقیق مطالعه عمیق و گسترده موضوع و متغیرهای
اثرگذار در آن است (نادری و همکار 1388 ص 44-43) در این پژوهش هم
هدف مطالعه موضوع و متغیرها و عوامل مهم در موضوع تحقیق از نظر
متخصصین برنامه ریزی درسی می‌باشد.

جامعه این تحقیق شامل متخصصین برنامه‌ریزی درسی که جمعاً 54
نفر می‌باشد روش نمونه‌گیری تصادفی ساده می‌باشد حجم نمونه با استفاده
از جدول مورگان 48 نفر انتخاب شده است.

در این پژوهش از روش پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری
اطلاعات استفاده شده است شامل 27 سؤال می‌باشد که هر سؤال بر اساس
مقیاس لیکرت دارای پنج گزینه (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم)
می‌باشد. جهت تأمین روایی، پرسشنامه از نظر افراد صاحب نظر در حوزه
علوم تربیتی روانشناسی و پایایی آزمون براساس آلفای کرونباخ 0/87 مورد
تأیید واقع شده است.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها مربوط به الگوی برنامه درسی
مهارت‌های فکری از نظر متخصصین از آزمون Binomial یا دوجمله‌ای
استفاده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته ها

سؤال پژوهشی : 1- دربرنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة شناختی توجه شود؟

جدول 1 : آزمون Binomial یادهمله ای برای اهداف میطه شناختی

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	
					اهداف	حیطه شناختی
0/000	0/50	0/06	3	3=>	گروه رد	
		0/94	45	3<	گروه قبول	
		1 00	48		گروه مجموع	

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/000$ به دست آمده در سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می‌باشد. بنابراین مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق ($H1$) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به اهداف حیطة شناختی (دانش، فهم، کاربرد، تجزیه و ترکیب) توجه شود.

سؤال پژوهشی: 2- دربرنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام اهداف حیطة عاطفی توجه شود؟

جدول 2 : آزمون Binomial یادهمله ای برای اهداف میطه عاطفی

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	
					اهداف	حیطه عاطفی
0/002	0/50	0/08	4	3=>	گروه رد	
		0/92	44	3<	گروه قبول	
		1 00	48		گروه مجموع	

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/002$ بدست آمده در سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می‌باشد. بنابراین

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...
 مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق (H1) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب
 به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در
 طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به اهداف حیطه عاطفی (توجه،
 پاسخ، ارزشگذاری، سازماندهی ارزشها و تبلور ارزشها در شخصیت) توجه
 شود

سؤال پژوهشی : 3- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام
 سازماندهی محتوا در بعد افقی توجه شود؟

جدول 3 : آزمون Binomial یا دو جمله ای برای سازماندهی محتوا در بعد افقی

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	
					گروه رد	سازماندهی
0/000	0/50	0/04	2	3=>	گروه رد	سازماندهی
		0/96	46	3<	گروه قبول	محتوا در
		1 00	48		گروه مجموع	بعد افقی

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/000$ بدست آمده در
 سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می‌باشد. بنابراین
 مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق (H1) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب
 به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی
 در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به سازماندهی محتوا در بعد
 افقی (موازی سازی رشته‌ها، بین رشته‌ای و فرا رشته‌ای) توجه شود

سؤال پژوهشی : 4- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام
 سازماندهی محتوا در بعد عمودی توجه شود؟

جدول 4 : آزمون Binomial یا دو جمله‌ای برای سازماندهی محتوا در بعد عمودی

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	
					گروه رد	سازماندهی
0/002	0/50	0/08	4	3=>	گروه رد	سازماندهی
		0/92	44	3<	گروه قبول	محتوا در

بعد عمودی	گروه مجموع	48	1 00
-----------	------------	----	------

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/002$ بدست آمده در سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می‌باشد. بنابراین مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق (H_1) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به سازماندهی محتوا در بعد عمودی (ساده به مشکل، کل به جزء، مارپیچی، ساختار دانش، علاقه به دیسپیلین‌ها، عینی به ذهنی و مسأله تا کشف) توجه شود.

سؤال پژوهشی: 5- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام روشهای تدریس توجه شود؟

جدول 5: آزمون Binomial یا دویمله ای برای روشهای تدریس

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	روشهای تدریس
0/001	0/50	0/06	3	$3 >$	گروه رد	
		0/94	45	$3 <$	گروه قبول	
		1 00	48		گروه مجموع	

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/001$ بدست آمده در سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می‌باشد. بنابراین مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق (H_1) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به روشهای تدریس (روش حل مسأله، گروهی، سخنرانی، پرسش و پاسخ، اکتشافی و نمایشی) توجه شود.

سؤال پژوهشی: 6- در برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به کدام ابزارهای ارزشیابی توجه شود؟

جدول 6: آزمون Binomial یا دویمله ای برای ابزارهای ارزشیابی

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...

Sig	احتمال آزمون	احتمال فراوانی	فراوانی طبقات	طبقات	مؤلفه ها	
0/003	0/50	0 /10	5	3=>	گروه رد	ابزارهای ارزشیابی
		0/90	43	3<	گروه قبول	
		1 00	48		گروه مجموع	

با توجه به اطلاعات جدول بالا، مقدار $\text{Sig.} = 0/003$ بدست آمده در سطح اطمینان 95٪، از سطح معنی‌داری $\alpha = 0/05$ کمتر می باشد. بنابراین مشاهدات قویاً فرضیه تحقیق (H_1) را تأیید نموده و با اطمینان 95٪ در جواب به سؤال پژوهشی می‌توان گفت که از نظر متخصصین برنامه ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری باید به ابزارهای ارزشیابی (آزمونهای کتبی و شفاهی، گزارشهای مربوط به پروژه و طرح، مشاهده رفتار در کلاس، ارزشیابی گروهی و خود ارزشیابی) توجه شود.

بحث و نتیجه گیری:

نتیجه ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری (تفکر خلاق و تفکر انتقادی) برای مقطع کارشناسی از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی نشان داد که باید طراحی برنامه درسی مهارت‌های فکری در مقطع کارشناسی مورد توجه قرار بگیرد و در طراحی آن به اهداف شناختی، عاطفی، سازماندهی افقی و عمودی محتوا، روش‌های تدریس و ابزارهای ارزشیابی توجه شود این یافته‌ها با نتایج (جان‌علیزاده، چوبستی و همکاران 1387) (کرمخانی، 1387: 1179) (شعبانی و مهر محمدی 1382) بیجینگ (2008) (رابینز و همکار، 2007) و دیگران در اهمیت مهارت‌های فکری (تفکر خلاق و تفکر انتقادی) و با مطالعات تایلر (1949) تابا (1962) و اکر (1995) کلاین (1981) اکر (2003) ملکی (1385) فتحی و اجارگاه (1386) پیرامون عناصر و مؤلفه‌های برنامه درسی همسو است.

نتایج بدست آمده در خصوص سؤال پژوهشی 1 نشان داد که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت فکری باید به اهداف حیطه شناختی (دانش، فهم، کاربرد، تجزیه، ترکیب و ارزشیابی) توجه شود.

نتایج بدست آمده در خصوص سؤال پژوهشی 2 نشان داد که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت فکری باید به اهداف حیطه عاطفی (توجه، پاسخ، ارزشگذاری، سازماندهی ارزشها و تبلور ارزشها در شخصیت) توجه شود.

نتایج بدست آمده در خصوص سؤال پژوهشی 3 نشان داد که از نظر متخصصین برنامه‌ریزی درسی در طراحی برنامه درسی مهارت فکری باید به سازماندهی محتوا در بعد افقی (موازی سازی رشته‌ها، بین رشته‌ای و فرا رشته‌ای) توجه شود.

ب- برنامه‌ریزی برای اجرا و به کارگیری مؤلفه‌ها و تکنیکهای مهارت‌های فکری در فعالیتهای روزمره

ج- پذیرش تکنیکها و راهبردهای مهارت‌های فکری بعنوان عنصر حیاتی زندگی بشر.

2- محتوای مکتوب با توجه به مؤلفه‌های مهارت‌های فکری (تفکر خلاق و انتقادی) می توان برای محتوای مکتوب از منابع اختصاصی پیرامون تفکر خلاق و انتقادی و همچنین مدیریت، روانشناسی، فلسفه تعلیم و تربیت، بهداشت روانی، دینی، ادبیات و اینترنتی استفاده کرد.

3- سازماندهی محتوا

الف) واحدنظری (تلفیقی از سازماندهی افقی و عمودی)

1- سازماندهی افقی :

الف- موازی سازی رشته‌ها

ب- بین رشته‌ای

ج- فرا رشته‌ای

2- سازماندهی عمودی :

الف- ساده به مشکل

ب- کل به جزء

ج- مارپیچی

د- ساختار دانش

ب) واحد عملی (تلفیقی از سازماندهی افقی و عمودی)

1 - سازماندهی افقی :

الف- سازماندهی بین رشته‌ای

ب- سازماندهی فرا رشته‌ای

2- سازماندهی عمودی :

الف- علاقه به دیسپلین‌ها

ب- عینی به ذهنی

- ج- مارپچی
- د- مسأله تا کشف
- 4- روشهای تدریس واحد نظری و عملی :
  - الف- روش حل مسأله،
  - ب- گروهی
  - ج- سخنرانی
  - د- پرسش و پاسخ
  - ز- اکتشافی
  - و- روش نمایشی
- 5- فضا و مکان برای آموزش واحد نظری و عملی :
  - الف- فضای مناسب از لحاظ رنگ، نور، حجم
  - ب- چیدن صندلی ها به صورت دایره ای
  - ج- وسایل آموزشی نظیر وایت برد، ویدیو و کامپیوتر
- 6- شیوه ارزشیابی واحد نظری و عملی : (تلفیقی از ابزارها)
  - الف- آزمونهای کتبی و شفاهی
  - ب- گزارشهای مربوط به پروژه و طرح
  - ج- مشاهده رفتار در کلاس
  - د- ارزشیابی گروهی
  - ه- خود ارزشیابی

کتابنامه:

- آقایی، عنایت ... و حسن ستوده کویری آرانی (1385). خلاقیت و نوآوری. فصلنامه علمی، تحقیقی و اجتماعی بصیرت. دانشگاه آزاد اسلامی.

- اتکینسون ریتال، ریچارداس، اتکینسون وارسنت آر، هیلگارد (1369).
زمینه‌ی روانشناسی. ترجمه محمدتقی براهنی و همکاران، ج اول، تهران :
انتشارات رشد.

-اسلامی اکبر، رسول (1382). مقایسه توانایی تفکر انتقادی دانشجویان اول
و آخر پرستاری و پرستاران شاغل در بیمارستانهای منتخب دانشگاه‌های
علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تهران و شهید بهشتی.
تهران، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، پایان نامه کارشناسی
ارشد رشته پرستاری.

- بنی سی، پری ناز، قنبرعلی دلفان آزادی(1387). مدیریت خلاقیت و نوآوری
در آموزش عالی. همایش ملی خلاقیت و نوآوری در آموزش عالی، دانشگاه
آزاد اسلامی واحد کرج.

- جانعلیزاده، چوبستی، حیدر و همکاران(1387) آموزش تفکر انتقادی راهی
برای مقابله با جهانی شدن، امپریالیسم و بومی ماندن. مجموعه مقاله‌های
هشتمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران ؛ جهانی شدن و بومی
ماندن برنامه درسی : چالش‌ها و فرصتها، دانشگاه مازندران، بابلسر.

- حنیفی، فریبا، محمد علی نادری(1387). تاثیر خلاقیت و نوآوری مدیران
دانشگاه ها در توسعه آموزش عالی. همایش ملی خلاقیت و نوآوری در
آموزش عالی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج.

- شریعتمداری، علی (1386). چند مبحث اساسی در برنامه ریزی درسی.
تهران، انتشارات سمت.

- شعبانی، حسن، محمود مهرمحمدی (1379). پرورش تفکر با استفاده از
شیوه آموزش مساله محور. تهران، مدرسه، دوره 4، شماره 1 ص 115-
123.

- فتحی واجارگاه، کوروش(1386). اصول برنامه‌ریزی درسی. تهران، ایران
زمین

- فرایدی، داود (1387). سازمان کارآفرین. مجله تعاون شماره 193 و 194.

ارائه الگوی برنامه درسی مهارت‌های فکری ...

- کلینی، ابوجعفر بن یعقوب (1392). الاصول الکافی، الجزء الاول (به تصحیح بهبودی و غفاری). تهران، المکتبه الاسلامیه.

- کرمخانی، زینب (1387). تحلیل محتوای کتابهای درسی دوره ابتدایی بر مبنای آموزش تفکر انتقادی به عنوان یکی از ضرورت‌های عصر جهانی شدن. مجموعه مقاله‌های هشتمین همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران؛ جهانی شدن و بومی ماندن برنامه درسی: چالش‌ها و فرصت‌ها، دانشگاه مازندران: بابلسر.

- ملکی، حسن (1385) برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل). تهران، مدرسه. نادری، عزت ... و مریم سیف نراقی (1388). روشهای تحقیق در علوم انسانی با تأکید بر علوم تربیتی. تهران، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.

- یارمحمدیان، محمد حسین (1388). اصول برنامه ریزی درسی. تهران، یادواره کتاب.

- Akker, J. J. H Vanden (2003). Curriculum Perspectives: An Introduction. In: J. Vanden Akker, W. Kuiper and U. Hameyer (Eds.) Curriculum Landscapes and trends. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

- Andolina M. (2002). Critical Thinking for Working Students. Columbia, Delma Press.

- Beijing, J(2008). Chinese, Russian university presidents discuss higher education development in social reform. Xinhua news agency.

- Berk, L (2002). Infants, children, and adolescents. (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

- Connelly f.m. and o.c. Lantz (2009). Definitions of curriculum. International encyclopedia of curriculum.

- Doll, R.c., (1996) Curriculum improvement: Decision Making and process. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

- Klein, M.F. (1981) A conceptual framework for curriculum decision making in the politics of curriculum decision making. M.F. Klein (Ed).

- Robbins, Stephen P., and M. Coulter. (2007). Management. 3rd edition, Prentice Hall International Editions.
- Taba, H. (1962). Curriculum Development: Theory and Practice. New York: Harcourt, Brace & World.
- Tyler, R. W. (1949). Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Vividha, K. (2008). Creativity in Higher Education. Vikramshila Education Resources.
- Walker, D. (1995). Fundamentals of Curriculum. San Diego: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Walters, S. (2000). Towards a K (2000). Critical Thinking in Teacher Education: Demythologization. Journal of Teacher Education. Vol 40(3). PP 14-18.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی